

УДК: 159.9227:376.018.1-056.36
 DOI: <https://doi.org/10.24195/2414-4665-2017-3-4>

Ганна Борисівна Соколова,
 кандидат психологічних наук, старший викладач
 кафедри дефектології та фізичної реабілітації,
 Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського,
 вул. Фонтанська дорога, 4, м. Одеса, Україна

ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ЗАХИСНОЇ ПОВЕДІНКИ БАТЬКІВ, ЩО ВИХОВУЮТЬ ДІТЕЙ ІЗ СИНДРОМОМ ДАУНА

Стаття присвячена аналізу результатів емпіричного дослідження особливостей психологічного захисту батьків, що виховують дітей із синдромом Дауна. Вказано особливості психічного розвитку дітей зазначеної категорії. Надано ознаки психологічної реальності у сім'ях, що виховують таких дітей. Виділено дві основні групи визначень психологічного захисту. Наведено середні значення показників психологічного захисту матерів і батьків, що виховують дітей із синдромом Дауна, на підставі яких виявлено достовірні відмінності за t-критерієм Стьюдента. Окрім цього, у статті зазначено коефіцієнти кореляції між захисними механізмами матерів і особливостями їхньої стратегії виховання дітей із синдромом Дауна. Крім того, автором розглядається специфіка взаємозв'язку механізмів психологічного захисту та стилів батьківського виховання.

Ключові слова: особистість, синдром Дауна, психологічна реальність, механізм психологічного захисту, стиль дитячо-батьківської взаємодії.

Постановка проблеми. Специфіка психічного розвитку дітей із синдромом Дауна полягає у тому, що мовлення у них з'являється пізно і протягом усього життя залишається недорозвиненим, розуміння мовлення іншої людини недостатнє, а словниковий запас бідний, із проявами дизартрії або дислалії. Психомоторна сфера цих дітей також відстає від норми, але у віці трьох-чотирьох років вони стають жвавішими та активнішими, починають ходити. На цьому етапі у дітей із синдромом Дауна не тільки формується мовлення, але й проявляється любов до близьких, причому попри тяжкість інтелектуального дефекту їхня емоційна сфера практично залишається збереженою. Сучасна спеціальна психологія передбачає глибоке і різнопланове дослідження дитини із синдромом Дауна, але особливого значення у цьому контексті набуває дослідження внутрішньосімейних відносин. Змінена динаміка формування самосвідомості виявляється у дітей із синдромом Дауна у своєрідній побудові взаємин з дорослими: їхні ставлення відрізняються емоційною нестійкістю, проявом інфантильних рис у діяльності та поведінці.

Дитина із синдромом Дауна, як і дитина з нормативним розвитком, є частиною соціального простору. Її індивідуальна соціальна ситуація розвитку пов'язана і з суспільством загалом, і з мікросоціальним оточенням, і ставленням до всіх цих компонентів та дозволяє формувати адаптивні здібності та соціальну сутність. Центральне місце у цій складній та різнопідпорядкованій системі посідають процеси безпосередньої взаємодії дитини з найближчим оточенням, зокрема, сім'єю, яке певною мірою породжує процеси розвитку, а варіативність та багатогранність взаємодії обумовлюється особливостями конкретного соціального контексту. Ми

підтримуємо термін «психологічна реальність», введений О. М. Усановою, який складається в процесі соціального спілкування та породжується іншою людиною, що робить її унікальною та неповторною для кожної дитини [10]. На наш погляд, своєрідність психологічної реальності дитини із синдромом Дауна полягає в тому, що вона формується залежно від ступеня прийняття дитини спочатку батьками, а пізніше і суспільством, а на характер психологічної реальності дитини із синдромом Дауна суттєво впливають зміни у її спілкуванні та взаємодії. З одного боку, це пояснюється розширенням кола дорослих, які допомагають дитині, а з іншого – обмеженням свободи вибору в середовищі однолітків.

Однією із важливих ознак психологічної реальності у сім'ях, що виховують дітей із синдромом Дауна, є активне використання батьками різних механізмів захисної поведінки, що суттєво полегшує їм переживання складної життєвої ситуації.

Аналіз наукових першоджерел дозволив нам виділити дві основні групи визначень психологічного захисту.

У першій групі (Ф. В. Бассін [1], Р. М. Грановська [3], Р. О. Зачепицький [5], А. А. Налчаджян [8]) суть феномену психологічного захисту розкрита через методологію діяльнісного підходу, розглядається як специфічна форма активності та містить безпосередні форми поведінки, прояв афективної діяльності, яка працює з метою захисту; психічну діяльність, спрямовану на спонтанне переживання наслідків психічної травми; схеми психічних дій, які призводять до адаптованості особистості, способів розв'язання фруструючої ситуації; пасивно-захисні форми реагування в патогенній життєвій ситуації тощо.

Друга група (Л. Р. Гребенников [4]) показує зміст психологічного захисту через основні положення когнітивних теорій та містить способи переробки інформації в мозку, що блокують загрозу інформації; механізм адаптивної перебудови сприйняття й оцінки, яка проявляється у випадках, коли особистість не в змозі адекватно оцінювати ситуацію, викликану внутрішнім або зовнішнім конфліктом; послідовне викривлення когнітивної та афективної складових образу реальної ситуації з метою послаблення емоційного напруження тощо.

А. В. Петровський та М. Г. Ярошевський визначають психологічний захист як спеціальну регулятивну систему стабілізації особистості, спрямовану на усунення або зведення до мінімуму відчуття тривоги, пов'язаного з усвідомленням конфлікту [9]. На наш погляд, таке визначення найбільш повно та коректно розкриває головне функціональне призначення психологічного захисту в процесі життєдіяльності батьків, що виховують дітей із синдромом Дауна – огорожу сфери свідомості від негативних, травмуючих переживань, – але повністю не прояснює його змісту.

Тому основна мета статті полягає в емпіричному дослідженні деяких особливостей психологічного захисту батьків, що виховують дітей із синдромом Дауна, як важливої складової їхньої психологічної реальності.

Методи дослідження. В дослідженні прийняли участь 120 осіб, з них – 80 матерів та 40 батьків, що виховують дітей із синдромом Дауна. Емпіричне дослідження проводилось на базі комунального закладу «Одеська обласна психолого-медико-педагогічна консультація» Одеської спеціальної школи №75 I-II ступенів Одеської міської ради Одеської області та Одеської благодійної організації «Сонячні діти». З метою діагностики психологічного захисту дорослих нами використовувався «Тест-опитувальник механізмів психологічного захисту (Life Style Index)» Р. Плутчика і Г. Келлермана, а діагностика системи дитячо-батьківської взаємодії проводилася з використанням методики «Взаємодія батьки – дитина» (ВБД) І. М. Марковської.

У таблиці 1 наведено середні значення показників психологічного захисту матерів і батьків, що виховують дітей із синдромом Дауна, на підставі яких виявлено достовірні відмінності за t-критерієм Стьюдента.

Таблиця 1.

Порівняння середніх значень показників психологічного захисту матерів і батьків, що виховують дітей із синдромом Дауна

Показники механізмів психологічного захисту матерів і батьків (у абсолютних одиницях)	Інтенсивність МПЗ										
	Запечечення	Витискування	Регресія	Низька	Соц.-нормативна	Висока					
М (матері)	6,71	5,02	8,45	3,95	5,18	4,23	6,13	4,79	1,43	5,23	1,34
М (батьки)	6,97	6,28	3,97	3,24	4,72	5,21	8,28	3,59	1,48	5,21	1,31
t (матері-батьки)	-0,46	-2,26*	7,14***	1,74	0,76	-1,96	-4,14***	2,25*	-1,45	0,95	0,74

Примітка: МПЗ – механізми психологічного захисту; М – середні значення; t – критерій значимості відмінностей Стьюдента;

*- відмінності, значимі при $p = 0,05$;

*** - відмінності, значимі при $p = 0,001$

З Таблиці 1 видно, що вираженість чотирьох з восьми механізмів психологічного захисту статистично достовірно відрізняє матерів і батьків, що виховують дітей із синдромом Дауна.

Найбільші відмінності відмічені у використанні регресії: матері частіше удаються до цього механізму, тоді як батьки більше схильні раціоналізувати і схематизувати загрози щодо самоставлення переживання і думки, удаючись до інтелектуалізації (обидві відмінності достовірні при $p = 0,001$).

Такий розподіл захисних механізмів відображає загальну соціальну установку на емоційність жінок, стриманість і розсудливість чоловіків, яка засвоюється ще в дитинстві в період статевої ідентифікації.

Крім того, матерям, які мають дітей із синдромом Дауна, більшою мірою властиве перетворення неприйнятних відчуттів у протилежні (формування реакції). Батьки з тією ж мірою достовірності ($p = 0,05$)

частіше звертаються у відповідних випадках до витискування.

Щодо інтенсивності використання психологічного захисту, то за цим параметром відмінностей між батьками і матерями не спостерігається.

Спираючись на онтогенетичну первинність механізмів психологічного захисту відносно стилю виховання у сім'ї, ми можемо говорити про вплив психологічного захисту батьків, що виховують дітей із синдромом Дауна, на всю систему дитячо-батьківської взаємодії. Індикаторами виховного стилю служили десять параметрів дитячо-батьківської взаємодії: вимогливість, суворість, контроль, емоційна близькість з дитиною, схвалення дитини, співпраця з нею, тривожність за дитину, послідовність виховних методів, виховна конфронтація між дорослими членами сім'ї, задоволеність відносинами з дитиною.

Отримані результати показали, що індивідуальними виявляються такі механізми психологічного захисту як компенсація та інтелектуалізація, які стоять на вищих щаблях за критерієм зрілості. Заперечення позитивно пов'язане з показниками емоційної близькості ($r = 0,26$) та задоволеністю стосунками з дитиною ($r = 0,27$). Витискування, навпаки, негативно пов'язане з тими ж показниками дитячо-батьківської взаємодії, причому особливо сильно з емоційною близькістю ($r = - 0,37$) і декілька слабше із задоволеністю відносинами ($r = - 0,24$).

Статистична обробка загальної вибірки дорослих виявила позитивні кореляційні зв'язки регресивного способу психологічного захисту та емоційно близьких відносин з дітьми із синдромом Дауна.

Домінування в захисній стратегії батьків проєкції має неоднозначний вплив на побудову взаємин з дитиною із синдромом Дауна. Так, можна відзначити досить сильні негативні зв'язки проєкції з вимогливістю ($r = - 0,34$) і співпрацею ($r = - 0,28$) та помірні позитивні зв'язки з рівнем тривожності за дитину ($r = 0,24$).

Механізм заміщення виявляє тільки негативні зв'язки з характеристиками дитячо-батьківських відносин: чим вища інтенсивність його використання, тим нижча вимогливість до дитини із синдромом Дауна ($r = - 0,28$), емоційна близькість з нею ($r = - 0,28$) і загальна задоволеність відносинами ($r = - 0,24$).

Найсильніші позитивні кореляції виявляються між захистом за типом формування реакції та шкалами тривожності за дитину ($r = 0,42$) та контролем над нею ($r = 0,43$).

Отже, індивідуальними до батьківського стилю залишаються механізми компенсації та інтелектуалізації. Своєрідний, навіть сприятливий вплив на стиль дитячо-батьківських відносин створює заперечення, збільшуючи емоційну близькість між дитиною і батьками та підсилюючи задоволеність їх відносинами. Негативну роль у побудові цих відносин грає батьківський захист за типом витискування, проєкції, заміщення і формування реакції, в першу чергу, тому, що ці механізми психологічного захисту знижують вірогідність довірчих емоційних відносин, сприяють посиленню тривоги за дитину і контролю над нею і, як наслідок, викликають незадоволеність у дитячо-батьківських відносинах. Проведений аналіз показує, що захисних механізмів, які негативно впливають на виховний стиль батьків, більше, ніж тих, що впливають позитивно або тих, які не впливають взагалі.

Аналіз кореляційних зв'язків між інтенсивністю використання батьками механізмів психологічного захисту і показниками за шкалами дитячо-батьківських відносин свідчить про те, що наповненість захисної стратегії батьків механізмами різної інтенсивності впливає не стільки на характеристики емоційної кооперації з дитиною (такий вплив виявлений тільки у матерів), скільки на чинники управління нею.

Так, схильність до психологічного захисту низької інтенсивності знижує тривожність ($r = - 0,28$) і відповідно контроль над дитиною ($r = - 0,34$), тоді як домінування захистів соціально-нормативної інтенсивності сприяє підвищенню цих показників (відповідно $r = 0,27$ і $r = 0,24$). Домінування у захисному стилі батьків занадто інтенсивних механізмів психологічного захисту призводить до недоліку у виховному арсеналі вимогливості ($r = - 0,27$). Подальший аналіз впливу інтенсивності психологічного захисту на стиль дитячо-батьківських відносин представляє інтерес лише відносно окремих груп батьків через різну чутливість батьківського і материнського стилів дитячо-батьківських відносин до обговорюваного чинника.

Отже, можна відзначити, що не всі характеристики дитячо-батьківських відносин рівною мірою схильні до впливу захисної стратегії батьків. В цілому по вибірці взагалі поза впливом знаходяться чотири характеристики з десяти: суворість, схвалення дитини, послідовність методів і виховна конфронтація. Такі індикатори виховного стилю батьків, як емоційна близькість, співпраця з дитиною, задоволеність відносинами, залежать лише від специфіки домінуючих у них механізмів психологічного захисту. Тривожність за дитину, вимогливість до неї і прагнення її контролювати виявляються чутливими не тільки до виду, але і до інтенсивності захисних механізмів, які використовують батьки.

У таблиці 2 наведені коефіцієнти кореляції між захисними механізмами матерів і особливостями їх стратегії виховання дітей із синдромом Дауна.

Останній факт свідчить про велику чутливість саме материнського виховного стилю до несвідомих особливостей особистості матерів.

Захист за типом заперечення у матерів має більшу вагу (три кореляційні зв'язки) в побудові дитячо-батьківських відносин, чим у батьків і по всій вибірці в цілому. Спрямованість цього впливу залишається такою, як і раніше, тобто виявляються тільки позитивні кореляції зі шкалами схвалення ($r = 0,28$), послідовності ($r = 0,27$) і задоволеності ($r = 0,32$). Зрозуміло також позитивний вплив захисного заперечення на факт схвалення дитини із синдромом Дауна такою, якою вона є: ігнорування матерями різних проблем і складнощів, здатних доставити хворобливі переживання, призводить до деякої ідеалізації не тільки відносин з дитиною, але і її самої.

Матері, які використовують заперечення як психологічний захист, не схильні обтяжувати себе зайвими неприємностями, тому дитина із синдромом Дауна частіше сприймається ними як джерело задоволення, але не проблем. Так або інакше, захисне заперечення матерів призводить до виникнення однієї з найважливіших умов успішного розвитку дитини – її схвалення.

Таблиця 2.

**Кореляційні зв'язки між показниками механізмів психологічного захисту
матерів та характеристиками їх стилю виховання дітей із синдромом Дауна**

	Вимогливість	Суворість	Контроль	Емоційність	Приняття	Співпраця	Тривожність	Послідовність	Конфронтація	Задовол.
МПЗ										
Заперечення	-0,13	-0,09	-0,09	0,19	0,28 *	0,25	-0,04	0,27 *	-0,12	0,32 *
Витискування	0,11	0,11	0,00	-0,21	0,12	-0,14	-0,21	-0,22	0,14	-0,28 *
Регресія	0,06	0,31 *	0,07	-0,34 *	-0,19	-0,25	0,07	-0,23	0,14	-0,28 *
Компенсація	-0,12	-0,07	-0,01	-0,24	0,00	-0,13	0,17	-0,04	0,15	-0,10
Проекція	-0,25	0,01	0,24	-0,17	-0,11	-0,36 **	0,16	-0,17	0,00	-0,19
Заміщення	-0,32 *	0,12	-0,10	-0,05	0,00	-0,02	0,14	0,03	0,00	-0,09
Інтелектуал.	-0,03	-0,16	0,12	0,05	0,00	0,09	-0,10	0,03	0,02	0,12
Формування реакції	-0,02	0,02	0,40 **	0,03	-0,15	-0,08	0,40 **	-0,06	-0,04	-0,25
ІНТЕНСИВНІСТЬ										
Низька	0,14	-0,07	-0,26	0,04	0,09	0,11	-0,26	-0,02	0,02	0,06
Соціально-нормативна	0,07	-0,04	0,29 *	0,15	-0,28 *	0,06	0,37 **	0,06	-0,08	0,12
Висока	-0,25	0,13	-0,05	-0,23	0,25	-0,21	-0,16	-0,05	0,08	-0,22

Примітка: МПЗ – механізми психологічного захисту;

* - коефіцієнти кореляції, значимі при $p = 0,05$

** - коефіцієнти кореляції, значимі при $p = 0,01$

Материнський психологічний захист за регресивним типом виявляє негативні кореляції з чинником емоційної близькості з дитиною із синдромом Дауна ($r = -0,34$). Причина віддалення матері та дитини, можливо, криється в додаткових впливах, які надає регресивна поведінка матері на її стиль дитячо-батьківських відносин (позитивний коефіцієнт кореляції із суворістю і негативний – із задоволеністю). Отже, мати, яка в складних ситуаціях удається до регресивних форм реагування, часто виявляється нездідною виконувати свої дорослі обов'язки щодо дитини із синдромом Дауна, тобто керувати ситуацією дитячо-батьківських відносин зрілими методами. Проекція не виявляє істотних розбіжностей з картиною її впливу на стиль дитячо-батьківських відносин: спостерігається тенденція до зниження співпраці з дитиною і вимогливості до неї, а також підвищення тривожності за дитину у міру посилення проекції, проте кореляції значущого рівня виявлені тільки зі шкалою співпраці ($r = -0,36$).

Використання матерями (як і батьками в цілому) механізму заміщення знижує вимогливість до дитини ($r = -0,23$), але не робить помітного впливу на емоційну близькість і задоволеність відносинами з дитиною.

Щодо впливу на материнський стиль дитячо-батьківських відносин захисту за типом формування реакції, то виявляються такі ж сильні позитивні кореляції цього механізму психологічного захисту з

контролем ($r = 0,40$) і тривожністю за дитину ($r = 0,40$), які спостерігалися на загальній вибірці.

Аналіз кореляцій між показниками інтенсивності материнських механізмів психологічного захисту і параметрами дитячо-батьківських відносин показує, що ані мінімальний, ані навіть високий рівень функціонування психологічного захисту не створює такого впливу на організацію відносин з дитиною із синдромом Дауна, як соціально-нормативний рівень, властивий більшості матерів. Причому характер цього впливу не найсприятливіший, оскільки припускає підвищення основних чинників гіперопікуючого стилю, а саме, тривожності за дитину ($r = 0,37$) і контролю ($r = 0,29$), і ослаблення однієї з найважливіших для гармонійних дитячо-батьківських відносин характеристик – схвалення дитини ($r = -0,28$).

Якщо врахувати, що соціально-нормативний рівень інтенсивності механізмів психологічного захисту повною мірою обумовлений соціально-культурними особливостями суспільства, то отримані результати насторожують, оскільки дають підставу стверджувати, що самі по собі соціальні умови нашого суспільства не сприяють встановленню гармонійних відносин в сім'ях між матерями та дітьми, які мають затримки психічного розвитку. Цей факт свідчить також про те, що показникам середньостатистичної норми механізмів психологічного захисту не можна однозначно приписувати адаптивний характер.

Урахування подібних поєднань є важливим у прогнозуванні й діагностиці виховних проблем конкретної сім'ї і особливостей особистісного розвитку дитини із синдромом Дауна. При цьому слід враховувати захисні стратегії не тільки батьків, але й інших дорослих членів сім'ї, що мають реальний вплив на дитину.

Висновки. В результаті психологічного вивчення захисної поведінки батьків, що виховують дітей із синдромом Дауна, було виявлено ряд особливостей: активне використання батьками різних механізмів захисної поведінки суттєво полегшує їм переживання складної життєвої ситуації; матері частіше використовують механізм регресії, тоді як батьки більш схи-

льні раціоналізувати і схематизувати загрозливі переживання і думки, удаючись до інтелектуалізації; матерям, які мають дітей із синдромом Дауна, більшою мірою властиве перетворення неприйнятних відчуттів у протилежні (формування реакції). Батьки частіше звертаються у відповідних випадках до витискування. Отримані результати показали, що індіферентними виявляються такі механізми психологічного захисту як компенсація та інтелектуалізація, які стоять на вищих щаблях за критерієм зрілості. Перспективу подальшого дослідження вбачаємо в розробці системи комплексної допомоги сім'ям, що виховують дітей із синдромом Дауна.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бассин Ф. В. Проблема психологической защиты / Ф. В. Бассин, М. К. Бурлакова, В. Н. Волков // Психологический журнал. – 1988. – Т. 9. – № 3. – С. 79-86.
2. Выготский Л. С. Вопросы детской психологии / Л. С. Выготский. – СПб.: Союз, 2013. – 224 с.
3. Грановская Р. М. Элементы практической психологии / Р. М. Грановская. – СПб.: Питер, 2015. – 650 с.
4. Гребенников Л. Р. Механизмы психологической защиты: генезис, функционирование, диагностика: Дисс. на соиск. учен. степ. Канд. психол. наук: 19.00.07 «возрастная и педагогическая психология» / Л. Р. Гребенников. – М. – 1994. – 202 с.
5. Зачепиский Р. А. Социальные и биологические аспекты психологической защиты / Р. А. Зачепиский // Социально-психологические исследования в психоневрологии. – СПб.: Питер, 2012. – С. 22-27.
6. Ковтун Р. А., Програма розвитку комунікативних здібностей дітей з синдромом Дауна. – автореф.

REFERENCES

1. Bassin, F. V., Burlakova, M. K., Volkov, V. N. (1988). Problema psikhologicheskoy zashchity [The issue of psychological defense]. *Psikhologicheskii zhurnal – Psychological journal*, 3, 79-86 [in Russian].
2. Vyigotskiy, L. S. (2013). *Voprosy detskoy psikhologii [Issues of child psychology]*. Saint Petersburg: Soyuz [in Russian].
3. Granovskaya, R. M. (2015). *Elementy prakticheskoy psikhologii [Elements of practical psychology]*. Saint Petersburg: Piter [in Russian].
4. Grebennikov, L. R. (1994). *Mehanizmy psikhologicheskoy zashchity: genezis, funktsionirovanie, diagnostika [Mechanisms of psychological defense: genesis, functioning, assessment]*. *Candidate's thesis*. Moscow [in Russian].
5. Zachepitskiy, R. A. (2012). *Sotsialnyie i biologicheskie aspekty psikhologicheskoy zashchity [Social and biological aspects of psychological defense]*. *Sotsialno-psihologicheskie issledovaniya v psikhonevrologii – Psychosocial studies in psychoneurology*. Saint Petersburg: Piter [in Russian].

дис. на здобуття наук. ступеня канд. псих. наук : спец 19.00.08 – Спеціальна психологія / Р. А. Ковтун. – Одеса, 2011. – 19 с.

7. Миненко А. В. Движущая сила психодрамы в работе с детьми с синдромом Дауна и их родителями / А. В. Миненко // Журнал практического психолога : научно-практический журнал. – 2012. – №6, Спец. выпуск: Психодрама: История, теория, практика. – С. 128-137.

8. Налчаджян А. А. Социально-психическая адаптация личности: (Формы, механизмы и стратегии) / А. А. Налчаджян. – Ереван: Изд-во АН Арм. ССР, 1988. – 262 с.

9. Психология. Словарь / Под общ. ред. А. В. Петровского, М. Г. Ярошевского. – 2-е изд. – М.: Политиздат, 1990. – 494 с.

10. Усанова О. Н. Специальная психология / О. Н. Усанова. – СПб.: Питер, 2014. – 400 с.

6. Kovtun, R. A. (2011). *Programa rozvitku komunikativnih zdibnostey ditey z sindromom Dauna. – avtoref. dis. na zdobuttya nauk. stupenya kand. psih. nauk : spets 19.00.08 – Spetsialna psihologiya / R. A. Kovtun. – Odesa [in Russian]*.

7. Minenko, A. V. (2012). *Dvizhushchaya sila psihodramy v rabote s detmi s sindromom Dauna i ikh roditelyami [Moving force of psychodrama in work with children with Down's syndrome and their parents]*. *Zhurnal prakticheskogo psikhologa: nauchno-prakticheskii zhurnal – Journal of practical psychologist*, 6, 128-137 [in Russian].

8. Nalchadzhyan, A. A. (1988). *Sotsialno-psikhicheskaya adaptatsiya lichnosti: formy, mehanizmy i strategii [Socio-psychic adaptation of a personality: forms, mechanisms and strategies]*. Erevan: Izd-vo AN Arm. SSR [in Russian].

9. Petrovskogo, A. V., Yaroshevskogo, M. G. (1990). *Psikhologiya. Slovar [Psychology. Dictionary]*. 2nd ed. Moscow: Politizdat [in Russian].

10. Usanova, O. N. (2014). *Spetsialnaya psihologiya [Special psychology]*. Saint Petersburg: Piter [in Russian].

Hanna Sokolova,
*PhD (Candidate of Psychological Sciences), senior lecturer,
South Ukrainian National Pedagogical University named after K. D. Ushynsky,
4, Fontanska Doroha Str., Odesa, Ukraine*

PSYCHOLOGICAL CHARACTERISTICS OF DEFENSIVENESS OF PARENTS RAISING CHILDREN WITH DOWN'S SYNDROME

One of the important signs of psychological reality in families raising children with Down's syndrome is the use of various psychological defense mechanisms by parents, which greatly simplifies the experiencing of difficult life situations. The study is aimed at investigating the peculiarities of parents' defensiveness as a significant component of their psychological reality. The survey involved 120 people (80 mothers and 40 fathers) raising children with Down's syndrome. The following research tools were used in the experiment: Life Style Index by P. Plutchik and G. Kellerman aimed to examine the defensiveness of the surveyed, and the test "Interaction between parent and their child" by I. Markovska was applied to assess the interaction between the surveyed and their children. Among eight defensiveness mechanisms, the severity of the four following ones significantly distinguishes mothers and fathers: repression, regression, intellectualization, and reaction formation. The greatest differences have been found in the use of regression: mothers often use this mechanism, whereas fathers are more likely to rationalize and schematize anxious feelings and thoughts using intellectualization. Mothers also tend to transform negative feelings into opposite ones (reaction formation). If socio-normative level of defensiveness intensiveness is conditioned by socio-cultural peculiarities of the society, the research results are considered to be alarming, because it means that the social conditions of the Ukrainian society do not contribute to the formation of harmonious relations between parents and their abnormal children. Along with this, the defensiveness of not only parents but also other family members should be taken into account and investigated.

Keywords: personality, down syndrome, psychological reality, psychological defense mechanism, style of parent-child interaction.

Подано до редакції 06.02.2017

Рецензент: д. психол. н., проф. З. О. Кіреєва

UDC: 159.98-051:159.942.5
DOI: <https://doi.org/10.24195/2414-4665-2017-3-5>

Maryna Mischenko,
*PhD (Candidate of Psychological Sciences), senior lecturer,
Department of Psychology,
Nataliia Shelenkova,*
*PhD (Candidate of Psychological Sciences), associate professor,
Department of Psychology,
Pavlo Tychyna Uman State Pedagogical University,
2, Sadova Str., Uman, Ukraine*

FUTURE PSYCHOLOGISTS' BURNOUT SYNDROME: RESULTS OF AN EMPIRICAL STUDY

The issue of psychologists' burnout is one of the most important in the aspect of improvement of future psychologists' professional training. Mastering professional skills leads to a gradual change in the structure of future psychologists' personality: there is consolidation and intensive development of personal qualities that promote successful activity, on the one hand, and changes, inhibition and even destruction of balancing structures that are not involved in the process of professional development, on the other. The article deals with the relationship among burnout syndrome, psychological defense mechanisms and individual psychological characteristics. To achieve the goal of the study psychodiagnostic methods allowing to investigate future psychologists' burnout syndrome have been used. Based on these data using correlation analysis the relationship among burnout syndrome, psychological defense mechanisms and individual psychological characteristics has been revealed.

Keywords: psychologist, burnout, professional activity, psychological defense mechanisms, individual psychological characteristics.

Introduction

The system of higher education puts forward new requirements for future psychologists' training and, therefore, contradictions in the sphere of professional self-realization are appearing. It is important for future profes-

sionals not only to gain knowledge and skills, but also learn to overcome difficulties and solve problems that arise from the impact of their professional activity on the individual. In particular, when working in uncertain crisis situations, which are the basis of educational and profes-